

התכנית לכיתות יא-יב הנושא: עלילות הבראשית

מבוא:

מטרת הוראת הנושא "עלילות הבראשית" היא להעמיק את הלימוד בבראשית א'-י"א ולהכיר שרידים של מיתוסי בריאה המשתקפים במקרא.

הנושא מבוסס על טקסטים מבראשית א'-י"א, על קטעים נבחרים מן המקרא, שבהם מופיעים מוטיבים מיתולוגיים (ישעיה, יחזקאל, תהילים ואיוב), וכן על מקורות חוץ-מקראיים שיש להם נגיעה ישירה לקטעים הנלמדים מן המקרא: **אנומה אליש** - סיפור הבריאה הבבלי (כנראה מסוף האלף השני לפנה"ס) וסיפור המבול המסופוטמי הכלול בלוח י"א של **עלילת גילגמש** (נתחבר במאה ה-17 לפנה"ס והושפע ממסורות שומריות ואכדיות קדומות).*

הדגשים מוצעים להוראת הנושא:

1. ניתוח ספרותי, רעיוני ולשוני של פרקי הלימוד מספר בראשית הפותחים בתאור עולם מושלם ומתארים את הידרדרותו ההדרגתית.
2. התייחסות למשמעויות המונח מיתוס.
 - א. בחינת דרכי עיצוב המיתוס במקרא. יש לתת את הדעת למיתוס המסופר במקרא במפורש ולמיתוסים נרמזים.
 - ב. דרכי המאבק במיתוס במקרא (דה-מיתולוגיזציה), והבלטת המסרים המקראיים-המונותיאיסטיים.

ארגון הוראת הנושא נתון לבחירתו האישית של כל מורה ועם זאת מומלץ להתחיל בספר בראשית, שהוא טקסט רצוף ולצאת ממנו להשוואות פנים מקראיות וחוץ מקראיות. את המסקנות המכלילות העוסקות במאפייני המיתוס ובמטרות השימוש בו ראוי לעשות בחלק האחרון של הלימוד.

* הטקסטים קיימים בתרגום עברי בספרם של ש. שפרה ויעקב קליין בימים הרחוקים ההם - אנתולוגיה משירת המזרח הקדום, תל-אביב, עם עובד, 1996, מספרי העמודים בעמ' 69 להלן הם על פי ספר זה.

פירוט התכנים והמקורות:

מקורות חוץ מקראיים	מקורות מקראיים נוספים	מקורות מבראשית	הנושאים
סיפור הבריאה הבבלי - אנומה אליש**	<u>ישעיה</u> - מ' 12-14 נ"א 9-10 <u>תהילים</u> - ק"ד		בריאה
		<u>יחזקאל</u> - ל"א 1-11	גן עדן
		<u>ישעיה</u> - כ"ז 1 <u>תהילים</u> - ע"ד 13-15 <u>איוב</u> - ז' 12	יצורים מיתולוגיים
			התפתחות הציוויליזציה
סיפור המבול המסופוטמי מתוך עלילת גילגמש***			מבול
		ו'-ט' (חלקים בקריאה מודרכת)	
		י"א 1-9	מגדל בבל

** לוח ראשון: שורות 1-9 (ש. שפרה ויעקב קליין בימים הרחוקים ההם - אנתולוגיה משירת המזרח הקדום עמ' 9),
לוח רביעי: שורות 92-104, (שם, עמ' 30-31);
שורות 129-140 (שם, עמ' 32).
לוח שישי: שורות 4-8. (שם, עמ' 39);
שורות 29-34 (שם, עמ' 40).

*** לוח אחד-עשר, : שורות 1-204 לקריאה מודרכת (שם, עמ' 276-284)
שורות 205-312 לעיון המורה.
ניתן להיעזר גם בעלילות גלגמש, סיפורה ש' שפרה, עם עובד, תל אביב, 2000, (לוח 11 עמ' 88-100).

נושא בחירה: חורבן, גלות וגאולה

מבוא:

הנושא "חורבן גלות וגאולה" בא להשלים את הרצף הכרונולוגי-היסטוריוגרפי לפיו אורגנו לימודי המקרא בכיתות ז-י. בכיתות אלה נלמד החומר המתייחס לימי האבות עד חורבן המקדש וירושלים, גלות יהודה והצהרת כורש. ראשי הפרקים המוצעים לנושא "חורבן גלות וגאולה" מוצגים על פי סדר כרונולוגי החל מסיפורי החורבן וההליכה לגלות, התגובות על אירועים טראומטיים אלה, מצב הנשארים לפליטה בארץ יהודה, התקוות לשיבה, וכלה באירועי שיבת ציון וחיי הקהילה של שבי ציון על מצוקותיהם ועל תקוותיהם.

מומלץ לשלב כתובים מסוגות שונות - היסטוריוגרפיה, נבואה ושירה - לפי תוכניהם והתאמתם זה לזה. בספר ירמיה מתואר גורלה של שארית הפליטה בארץ עד התפוררותה בעקבות רצח גדליה בן אחיקם. הקינות מתוך מגילת איכה משקפות את הטרואומה של החורבן.

בספרות המזמורים ישנם ביטויים הן לחורבן והן לשיבת ציון. מזמורי "על נהרות בבל" ו"בשוב ה' את שיבת ציון" מבטאים חוויות אותנטיות.

יחזקאל מוצג כנביא החורבן והגלות ומבטא גם תקוות לחידוש העצמאות המדינית, באמצעות חזונות. ישעיה מפרק מ' ואילך מנבא על דרך שיבתם של הגולים וכן על התקוות להתחדשות ושגשוג ובמרכזן ירושלים הבנויה מחדש.

חגי וזכריה, עזרא ונחמיה מתארים את מצוקותיהם ובעיותיהם של שבי ציון, אך הם חדורים בחוויית הגאולה והתחדשות העצמאות המדינית והדתית סביב המקדש שהוקם מחורבותיו.

הנושא כולו פותח בחורבן ובגלות ומסיים בנימות האופטימיות של הגאולה ושיבת ציון. לנימות אלו חשיבות בעיצוב ביטוי התקווה-רבת-השנים לגאולה ולשיבה לארץ ישראל.

פירוט התכנים והמקורות:

פרקי הנושא	כתובים מקראיים
1. סיפור החורבן והגלות*	<u>מלכים ב'</u> - כ"ד-כ"ה
2. תגובות על החורבן והגלות	<u>ירמיה</u> - כ"ט 10-1 <u>איכה</u> - א' <u>תהילים</u> - קלז
3. גורל שארית הפליטה בארץ	<u>ירמיה</u> - מ"ב, מ"ג 7-1
4. התקוות לגאולה בקרב גולי בבל	<u>יחזקאל</u> - ל"ז <u>ישעיה</u> - מ' 14-1
5. שיבת ציון	<u>עזרא</u> - א' 1-7, ג' <u>חגי</u> - א' <u>ישעיה</u> - ס"ב <u>זכריה</u> - ד' 1-7, ח' 4-19 <u>נחמיה</u> - א', ח', <u>תהילים</u> - קכ"ו

מבוא:

ספרות החכמה ממוקדת בפרט ולא בלאום. היא אוניברסלית, חוצה תרבויות ועמים, ומעלה שאלות קיומיות, הרלוונטיות לאדם בכל גיל ובכל מקום.

לספרות זו עולם של מונחים משלה, למשל: הצדיק מזוהה עם החכם, והרשע - עם הכסיל. הנושא מתמקד בשלושת הספרים משלי, איוב וקוהלת. השוני בין הספרים מתבטא בתפיסות העולם ובדרך הצגת הדברים:

א. **משלי** - בספר משלי מוצגת הדרך שבה על האדם לנהוג כדי להצליח לזכות בגמול טוב. באמצעות פתגמים, היגדים ומשלים מודרך האדם לנהוג כראוי בתחומי חיים שונים. המלצות ספר משלי מבוססות על חכמה מעשית ותועלתית, לפיכך הממלא אחריהם (צדיק=חכם) יזכה בשכר, והיפוכו (רשע=כסיל, אוויל) מביא על עצמו גמול רע. ספר משלי מיוצג בנושא על ידי שני טקסטים בלבד: א' 1-7, י' 1-7, והם משמשים מבוא לנושא כולו.

ב. **איוב** - בספר איוב משתקפת בעיית הסבל האנושי בכל חריפותה. איוב מתעמת רציונלית ורגשית עם אלוהים ועם רעיו בנושא קיום הגמול. מלבד סיפור המסגרת נכללים בנושא קטעים אחדים, המייצגים את מחזור הוויכוחים הראשון שבין איוב ובין רעיו, וכן קטעים ממענה האלוהים לאיוב. השוני בין הפתרון המוצג בסיפור המסגרת לבין זה שבמענה אלוהים וכן הניגוד שבין השקפת איוב לבין השקפת הרעים יוצרים מתח דרמטי. סיפור המסגרת מובא בשלמותו. נאומו הראשון של איוב (פרק ג') מובא כולו כדוגמה לנאום מלא. בוויכוח עם הרעים מובאים קטעים מדברי אליפז (פרק ד') ומדברי צופר (פרק ח'). הקטעים מתשובותיו של איוב (פרקים ז' ו-ט') משקפים את עוצמת סבלו, בדידותו וטענותיו הקשות כלפי אי-הצדק האלוהי. שני הקטעים ממענה אלוהים (פרקים ל"ח, ל"ט) מבטאים את שלטון האל על הבריאה. תגובת איוב למענה האל (פרק מ"ב 1-6) מבליטה את ההיבט האמוני חווייתי של איוב.

ג. **קוהלת** - ספר קוהלת מוצג מנקודת מבט של אדם בעל ניסיון ומעמד חברתי גבוה. הספר מתייחס לגישות ולהשקפות מקראיות מקובלות. לעיתים הוא מקבלן ולרוב דוחה אותן מתוך עמדה שכלתנית וספקנית. מתוך הספר נכללים ארבעה קטעים משלושת הפרקים הראשונים והם מציגים את תפיסת קוהלת ביחס לעולם ולאדם.

פירוט התכנים והמקורות:

כתובים מקראיים	פרקי הנושא
	משלי
<u>משלי</u> - א' 7-1, י' 7-1	1. יתרון החכמה לחיי יום-יום
	איוב
<u>איוב</u> - א' ב', מ"ב 7-17	2. איוב - סיפור המסגרת
<u>איוב</u> - ג'	3. נאום הפתיחה - איוב מקלל את יומו
<u>איוב</u> - ד' 1-9, 17-19, ז'	4. ויכוח עם הרעים
<u>איוב</u> - כ"ח, ל"ח 1-15, מ"ב 1-6	5. מענה אלוהים ותגובת איוב
	קהלת
<u>קהלת</u> - א' 1-11	6. חוקיות מהלכו של עולם
<u>קהלת</u> - ב' 4-16, 24-26	7. מה יתרון לאדם בכל עמלו?
<u>קהלת</u> - ג'	8. לכל זמן ועת לכל חפץ

הערה:

מורים המעוניינים בהעשרת הנושא יכולים לעיין ביצירות אלה:

- א. **אהלל את אדון החכמה**, בתוך ש' שפרה ויעקב קליין, **בימים הרחוקים ההם, אנתולוגיה משירת המזרח הקדום**, עם עובד, תל אביב, 1996, עמ' 544-563.
- ב. **יצר לב האדם רע מנעוריו: התיאודיציאה הבבלית**, שם, עמ' 564-575.
- ג. **עבד הגד מה טוב, דו-שיח פסימי בין עבד לאדוניו**, שם, עמ' 576-580.

מבוא:

השירה היא אחד מאופני ההתבטאות הנשגבים של רוח האדם. הנושא מורכב מיצירות שיריות, קצרות בדרך כלל, המבטאות חוויות יסוד בהוויה האנושית. הרצף המוצע הוא של מעגל החיים - מנעורים ועד זקנה ושיבה. ראשיתו באהבה שבין גבר ואישה (שיר השירים), ואחריתו בזקנה שיש עימה קשיים פיזיים (קוהלת) וגם שלוה (זכריה). התיאור בזכריה, של זקנים וזקנות יושבים ברחובות ירושלים המלאים ילדים וילדות משחקים, מביע את עוצמת החיים הנמשכים והמתחדשים. את השירים שבין שני הקצוות הללו ילמדו המורים על פי הרצף הנראה להם. האדם יכול לזכות בחיים מלאים בסיפוק ובתוכן, ואותם יוכל למצוא בחמימות המשפחתית (תהילים קכ"ח), בנועם של שְׁבֵת אחים גם יחד (תהילים קל"ג), בטוב של החיים המוסריים (תהילים ט"ו) או בחווית הקרבה אל האל (תהילים כ"ג), אלא שלא תמיד יזכה האדם לראות בטוב. לא פעם יתענה בפגעים שונים, כגון: בייסורי גוף ונפש שמקורם במחלות ובשונאים חורשי רע (תהילים מ"א), בעוונות שלו עצמו (תהילים ק"ל) ובאסונות טבע (ירמיה י"ד). הסבל הוא חלק בלתי נפרד מגורל האדם והאיש המאמין מוצא נחמה בביטחון שיש השגחה פרטית, ושאלוהי ישראל דורש טוב לאדם (תהילים קכ"א). חיי הפרט קשורים לחיי החברה והעם, על חדותיהם ועל מכאוביהם. מרכז החיים הרוחניים והלאומיים נמצא בירושלים, עיר המקדש והמלך, ומזמורי ציון (תהילים מ"ח, קכ"ב) מראים כיצד נקשרות לירושלים התקוות לחיי צדק, משפט ושלו. השלום הוא יעד נכסף, אך לא תמיד מצוי. שירת הניצחון מבטאת את שמחת הגיבורים החוזרים משדה הקרב וידם על העליונה (שופטים ה'), והקינות משקפות את כאב התבוסה והאובדן (שמואל ב', א' ואיכה ה'). השיח עם מסריהם הרעיוניים, המוסריים, הרגשיים והאמוניים של פרקי השירה שנבחרו, פותח פתח לתגובות, בין של הסכמה ובין של פקפוק ופולמוס, וטמון בו ערך רב לחינוך האדם.

פירוט התכנים והמקורות:

פרקי הנושא	כתובים מקראיים
אני לדודי ודודי לי	<u>שיר השירים</u> - ב', ג' 1-5, ח'
אך טוב וחסד	<u>תהילים</u> - ט"ו, קכ"ח,
שירו לנו משירי ציון	<u>תהילים</u> - מ"ח,
ממעמקים קראתיך	<u>תהילים</u> - ק"ל,
הצבי ישראל על במותיך חלל	<u>שמואל ב'</u> - א' 17-27
נחלתנו נהפכה לזרים	<u>איכה</u> - ה'
כן יאבדו כל אויביך ה'	<u>שופטים</u> - ה' 1, 19-31
לא ינום ולא יישן שומר ישראל	<u>תהילים</u> - כ"ג, קכ"א
עד זקנה ושיבה	<u>קוהלת</u> - י"א 7 - י"ב 7,

נושא בחירה: חוק וחברה במקרא - מאפיינים, ערכים ודילמות

מבוא:

החוק הוא הכלי העיקרי שבידי חברת בני אדם להשלטת סדר, למניעת אנרכיה, לארגון חיי קהילה ולהסדרת היחסים בין חבריה. חוקי החברה הם תוצר הזמן שבו נוצרו ושל אמונות היסוד במישור הדתי והחברתי. הם משקפים את מערכת ערכיה של החברה, את אופיה הכלכלי ואת המבנה החברתי שלה. הנושא "חוק וחברה במקרא" מאפשר ללומדים להכיר את השקפת המקרא במספר סוגיות מתחום המשפט האזרחי. באמצעות סוגיות אלה ניתן לעמוד על מאפייני החוק המקראי ועל היבטים, ערכים, דילמות ופולמוס המגולמים בו. החוק המקראי מתפלמס לא פעם אחת עם אמונות, דעות וערכים המשתקפים בחוקי המזרח הקדום. פולמוס זה מתבטא בדחייה של חוקים (כגון: איסור ריבית, עונשי תמורה) או על ידי סיגולם לאמונת ישראל ולתפיסתו המוסרית (כגון עבדות).

התכנית כוללת:

- א. לקט נבחר מקובצי החוקים שבתורה
- ב. מקורות מקראיים נוספים - בעיקר סיפורים שיש בהם זיקה לאמור בחוק.
- ג. מקורות חוץ-מקראיים - בעיקר חוקים מקובצי החוק של המזרח הקדום.*
- ד. טקסטים (נוספים) מומלצים לעיון המורים.

לימוד החוק מאורגן לפי נושאים:

הנושא הראשון - "מקור החוק, מטרתו והיקפו", מציע את הנחות היסוד של החוק המקראי. יתר הנושאים עוסקים בערך חיי האדם, בסביבתו הקרובה, ביחס ליחידים ולקבוצות בחברה הישראלית ומחוצה לה. המורים רשאים לקבוע את סדר הוראת הנושאים על פי שיקול דעתם.

דגשים מומלצים בהוראת הנושא:

1. המקרא מציג את האל כריבון, כמחוקק וכסמכות עליונה.
2. החוק המקראי חולש על כל תחומי החיים: אזרחיים, מוסריים ופולחניים.
3. חוקי התורה, בשונה מחוקי המזרח הקדום, מעוגנים במסגרת סיפורית.
4. לעתים יש זיקה בין עיצובו הסגנוני של החוק לבין תכניו והמסרים שלו.
5. חזרות ו/או אי התאמות בין חוקים מקראיים מעידות על תהליכים בעיצוב ספרות החוק, על הדגשים, על מתח בין ערכים לבין מציאות, על תיקונים בחוק, בהתאם למציאות משתנה.
6. החוקים מתפלמסים לעיתים עם אמונות ודעות המצויות בחוקי עמי המזרח הקדום.
7. בחוקי התורה יש חוקים ישראליים מקוריים שאין כדוגמתם בחוקי עמי המזרח הקדום.

* תרגום עברי של חוקי המזרח הקדום:

א. לבנון, קבצי חוקים של העמים במזרח הקדמון (בצירוף מבואות ומפתחות), חיפה תשכ"ז.
ח. נוי, חוקים מן המזרח הקדמון (מלוויים בפירוש והערות) ערוכים במקביל לחוקים מן התורה, מהדורה שנייה מורחבת, קרית טבעון, תשמ"ט.

לעיון המורים	מקורות חוץ מקראיים	מקורות מקראיים נוספים	מספרות החוק המקראי	הנושאים
	הפתיחה לחוקי חמורבי (פסקה ראשונה) + החלק הראשון של החתימה		<u>שמות</u> - כ' 1-14, <u>ויקרא</u> - י"ט 1-18 <u>דברים</u> - ה' 6-18 ו' 20-25	מקור החוק, מטרתו והיקפו
				הגנה וסעד לחלשים
<u>ישעיה</u> - א' 21-23 <u>ירמיה</u> - ז' 6 <u>יחזקאל</u> - מ"ז 21-23 <u>דברי הימים א'</u> - כ"ב 2 <u>דברי הימים ב'</u> - ב' 16-17		<u>רות</u> - ב'	<u>שמות</u> - כ"ב 20-23 <u>דברים</u> - י"ד 28-29 ט"ז 9-14 כ"ד 17-22	גר, יתום ואלמנה
<u>שמואל א'</u> - כ"ב 1-2, <u>נחמיה</u> - ה' 1-13, <u>משלי</u> - כ"ב 7, כ"ח 8	חמורבי 241	<u>מלכים ב'</u> - ד' 1-7	<u>שמות</u> - כ"ב 24-26	לווה
	תקנת הפרוזבול (משנה שביעית פרק י' ג-ד)	<u>נחמיה</u> - ה' 9-13	<u>דברים</u> - ט"ו 6-1 <u>שמות</u> - כ"ג 10-11	שמיטת חובות שמיטת קרקעות
<u>בראשית</u> - ל"ז 26-28 <u>שמות</u> - כ"ב 2 <u>דברים</u> - כ"ד 7 <u>עמוס</u> - ב' 6	חמורבי 117, 282	<u>מלכים ב'</u> - ד' 1-2 <u>ירמיה</u> - ל"ד 22-28 <u>נחמיה</u> - ה' 1-13	<u>שמות</u> - כ"א 2-11 <u>ויקרא</u> - כ"ה 39-46 <u>דברים</u> - ט"ו 12-18	עבד ואמה עבריים

הנושאים	מספרות החוק המקראי	מקורות מקראיים נוספים	מקורות חוץ מקראיים	לעיון המורים
פלילים				
רצח	<u>בראשית</u> - ט' 5-7 <u>שמות</u> - כ"א 12-14 , 20-26 <u>במדבר</u> - ל"ה 9-34	<u>בראשית</u> - ד' 8-16	חוקי החיתים 1-4	<u>דברים</u> - י"ט 1-13, <u>יהושע</u> - כ', <u>מלכים א'</u> , א' 50-53 ב' 28-34
חוקי מלחמה	<u>דברים</u> - כ', כ"ד 5 כ"א 10-14			<u>דברים</u> - ז' 1-4, כ"ג 10-15, כ"ה 17-19, <u>שופטים</u> - ז', 1-3, <u>שמואל א'</u> - ט"ו.
איסור לקיחת שוחד	<u>שמות</u> - כ"ג 7-8 <u>דברים</u> - ט"ז 19	<u>ישעיה</u> - א' 23 <u>עמוס</u> - ה' 12 <u>מיכה</u> - ג' 11 <u>תהילים</u> - ט"ו 5		<u>שמואל א'</u> - 1-6

נושא בחירה: המאבק לחברה מוסרית – ערך מרכזי בנבואה

מבוא:

מטרתו של נושא זה היא להפגיש את התלמידים עם אחד היסודות המרכזיים בנבואה המקראית. הנביאים דורשים מן העם וממנהיגיו לקיים את המוסר, המבטא ערכים של צדק חברתי, הגנה על החלשים כגון, יתום ואלמנה, וכן הימנעות מעוונות דין. הנביאים מתריעים כנגד הפערים החברתיים, עושק החלשים ומעשי מרמה. הם אף יוצאים ישירות כנגד מלכים שעברו עבירות בתחום המוסרי: נתן - דוד (שמואל ב' י"ב), אליהו - אחאב (מלכים א' כ"א), ירמיהו - יהויקים (ירמיה כ"ב 13-15).

בעוד שבספרות ההיסטוריוגרפית (למשל ספר מלכים) יש דגש על התנהגות דתית פולחנית (עבודות אלילים, פולחן במות), הנבואה הקלסית החל במאה השמינית לפנה"ס, יוצאת למאבק למען צדק חברתי, מתמקדת בחטאים מוסריים חברתיים, ורואה את המוסר לא רק כדרישת האל מן האדם בישראל, אלא כגורם היסטורי לאומי. מכאן, קיומם של בית דוד ושל עם ישראל תלויים במילוי הצווים המוסריים. אם העם לא יקיים את המוסר הוא ייענש ותישלל ממנו הזכות להישאר בארץ: "לכן בגללכם ציון שדה תִּתְּרַשׁ וירושלם עֵינָן תהיה והר הבית לְבָמוֹת יֵעָר" (מיכה ג' 12). לצד התוכחה המוסרית קיימת בדברי הנביאים גם תקווה לעתיד, שבו יתקיים המוסר החברתי באמצעות מלך מבית דוד (ישעיה י"א 9-1).

הקטעים הנבואיים שנבחרו הם בעיקר משל נביאי המאה השמינית - עמוס, ישעיהו ומיכה. חלקם נלמד בחטיבת הביניים וניתנת עתה הזדמנות לחזור עליהם במסגרת הנושא. לקטעים אלה נוספו קטעים של דברי נביאים מאוחרים יותר: ירמיהו, ישעיהו השני וזכריה (הנביאים נזכרים בטבלה על פי סדר זה). זאת על מנת להדגיש כי המוסר הוא ציר מרכזי שעובר כחוט השני בנבואה לדורותיה. עם זאת, יש לתת את הדעת כי לכל נביא יש הדגשים משלו. כך למשל בעימות בין הנביא ובין קהלו, על מקומם של מוסר ושל פולחן מודגש שאין ערך לפולחן ללא מוסר. יש הטוענים כי נביאים מסוימים מצירים מציאות ללא פולחן ואחרים טוענים כי הנביאים מדגישים את עדיפות המוסר על הפולחן. בלימוד הנושא יש איפא לשים לב למשותף בין הנביאים ולמיוחד כל נביא ונביא, לזיקה בין הדרישות המוסריות לבין חוקי התורה, להקשר ההיסטורי שבהם נאמרו דברי הנבואה וכן לאמצעים הרטוריים השונים שהנביאים השתמשו בהם, כגון משלים, דימויים, אירוניה וקינה. מורים שמעוניינים, יכולים אף להתייחס לטענת חלק מן החוקרים בדבר זמן החיבור המאוחר יחסית של הסיפורים על העימות בין דוד ונתן וכן בין אליהו ואחאב.

מן הראוי להדגיש כי הדרישות המוסריות של הנביאים אינן מיועדות רק לתקופת המקרא, אלא הן רלוונטיות גם לתקופתנו ולעולם כולו. עובדה זו קבעה את מעמדה של הנבואה הקלסית בתרבות העולם. אין תימה שגם בניסוח מגילת העצמאות ניתן דגש לתורת הנביאים: "מדינת ישראל..... תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל".

פירוט התכנים והמקורות:

פרקי הנושא	כתובים מקראיים
המוסר מכריע את גורל העם	<u>עמוס</u> - ב' 6-16
	ד' 1-3
	ו' 1-7
	ח' 4-8
	<u>ישעיה</u> - ה' 1-17
	<u>יחזקאל</u> - כ"ב 1-16

פרקי הנושא	כתובים מקראיים
המוסר מכריע את גורל ההנהגה	<u>יחזקאל</u> - כ"ב 31-23, ל"ד 10-1 <u>שמואל ב'</u> - י"ב 25-1
מוסר ופולחן	<u>ישעיה</u> - א' 17-10 <u>ירמיה</u> - ז' 15-1, 28-21 <u>עמוס</u> - ה' 25-21 <u>מיכה</u> - ו' 8-1
האידיאל המוסרי לעתיד	<u>ישעיה</u> - י"א 9-1